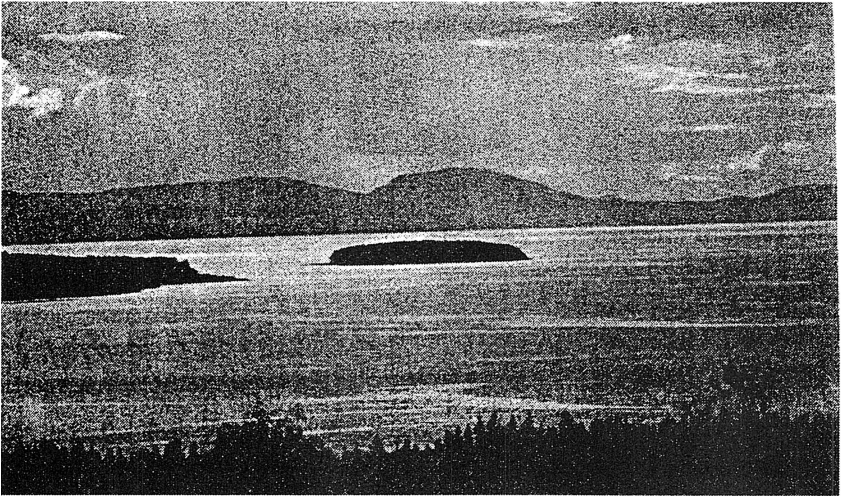


Ett skeppsbrott på Siljan 1844

Siljan är alltså Dalarnas pärla, där den ligger omgärdad av folkrika socknar och blånande berg. Den är vacker när den vilar spegelblank i solskenet, men kan också vara respektingivande när stormen rasar och vågorna går vita. Den är ju en stor turistattraktion. Läger man därtill att sjön alltså på sin breda rygg bär en och annan turistbåt och stora timmerflottar söderut till Leksand och vidare fyller uppgiften som vattenreservoar för de stora kraftverken, så har man sagt vad man kan säga om Siljan av i dag.

Men Siljan har ej alltid spelat denna så att säga underordnade roll. Innan Siljansbygden och norra Dalarna fick sina järnvägar, fina landsvägar och busslinjer, förmedlade den stora sjön så gott som all passagerar- och godstrafik mellan södra och norra Dalarna. Trafiken gick praktiskt taget dygnet runt så länge det fanns öppet vatten.

En del av denna väldiga frakt med båtar kom helt naturligt på de stora bruken; Siljansfors, Limån och Johannisholm. Med stora segeljakter tog man malm och andra råvaror från Gagnef och andra ställen vid Dalälven upp till lossnings- och lastningsplatser vid Siljan. Neröver fraktades stångjärn och glas m.m. I detta sammanhang förbigås den stor frakten av förnödenheter och varor för bygdens behov, som gick genom handelsmännen.



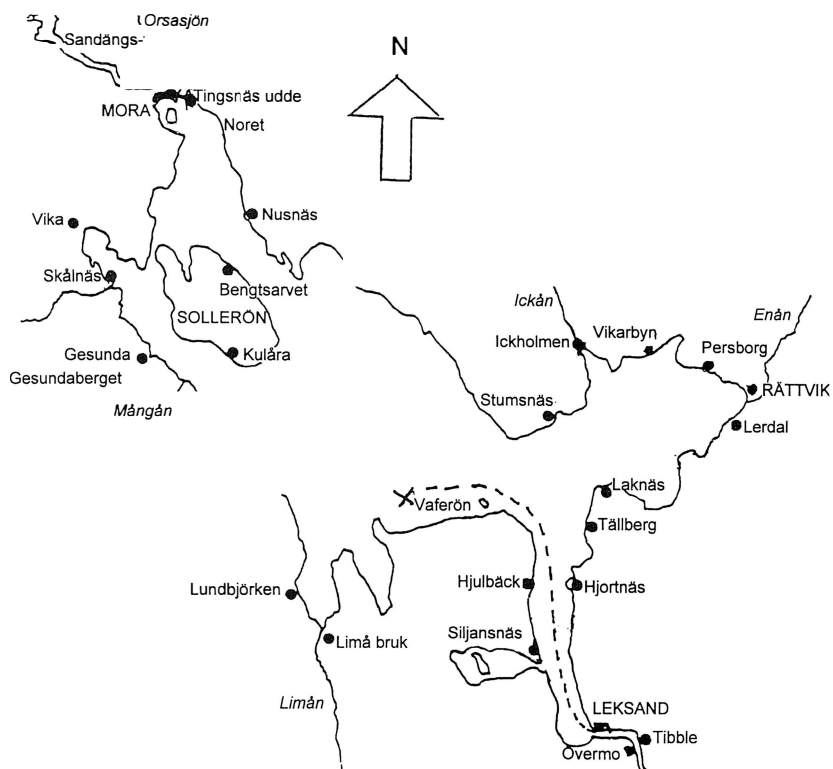
Oroande moln förebådar storm över Siljan. Vafverön med Gesundaberget i bakgrunden

Väl är Siljan bara en insjö, men när höststormarna sätter in på allvar, då kan även båtar av större format än de vanliga roddbåtarna komma i svårigheter och sjönöd, vilket följande händelse visar.

Bland de som skötte befraktningen på Siljan för Johannisholms glasbruk i Venjan var Dunder Mats Nilsson från Utanmyra, Sollerön. Under seglingstiden bodde han i södra Gesunda i närheten av Siljan. Det var efter den ordinarie seglingstidens slut som han en vacker söndag i slutet av oktober 1844 gav sig iväg från Gesunda med segeljakten söderut till Gagnef. Vanligen hade han ett par av sina pojkar med sig, men nu kunde dessa ej följa med utan det blev i stället två flickor. Allt gick bra ner och på återresan fick han en grupp Venjanskullor med sig, vilka varit i Stockholm på herrarbete. I Leksand lastade man 40 tunnor salt, 8 skålpund socker samt två dussin stolar. Nästa dag, den 30 oktober, begav man sig iväg och kom mot aftonen till Vafverön ute på Siljan. Det var storm och mörkt, varför skepparen beslöt att stanna här över natten i lä för vinden. Så småningom lade sig stormen och det såg ut att bli lugnt väder. Dunder Mats hade emellertid beslutat sig för att stanna här tills det blev ljus. Men nu var det Venjanskullorna som tog initiativet och pockade på att man skulle fara vidare och att de skulle ro. Ville Mats inte vara med därom, så skulle de helt enkelt binda honom och fortsätta hemåt ändå. Därvid blev det. Snart började det storma på nytt från norr och nu kunde man inte göra något för att hindra

båten från att börja driva. Båten drev mot Siljansnäslandet öster om den s.k. Truts udde. Där fastnade den på klippor och skär, varpå både Venjankullorna och besättningen lyckades vada i land, eller som det står; “näppeligen blifve med lif frällste”. Genomvåta måste de mitt i den mörka höstnatten söka sig upp till Siljansnäsbygden och få nattlogi.

Nästa dag sökte Dunder Mats bärga något av lasten, men givetvis hade både saltet och sockret spolats bort av stormen, även stolarna. Dessutom hade båten lidit stor skada. “Mäd stor grämellse” måste nu skepparen Dunder Mats bege sig till “Bruksfaktoren Sutter D.J.S. för att underrätta hela förhållandet”.



Kartskiss över Siljan med omgivande orter. Streckad linje anger den ungefärliga färd som skutskepparen Dunder Mats Nilsson företog i slutet av oktober 1844 från Leksand. Krysset markerar den ungefärliga haveriplatsen.

Vi senare tiders barn kunna kanske tycka att prövningarna som befraktaren redan genomgått borde vara nog, men så var ej fallet. Det blev stämning och sjöförklaring och Dunder Mats Nilsson hade fått gå ifrån både gård och grund, om inte hans släktingar hade hjälpt honom. Bruksherrarna visade tydligen ingen skonsamhet och Mats dömdes att betala förlusten som glasbruket lidit genom skeppbrottet.

I den sjöförklaring han avgivit, anför han till sitt försvar bl.a. att han flera gånger anhållit om ett större segel till båten för att kunna hålla större fart och därmed kunna hålla upp för vinden och ej driva. Vidare har han anhållit om ett större ankare och en längre lina till detta. Detta hjälpte dock ej. Enligt den muntliga berättelsen skulle den egentliga orsaken till att han blev ådömd skadestånd vara att den egentliga seglingstiden var slut och att han företog denna resa på eget ansvar. Tack vare sina bröder kunde han som nämnts få behålla sin gård och fastighet.

Mycket intressant i denna händelse är själva sjöförklaringen eller försvarsskrivelsen, som återges här nedan jämte stämningen.

“Konsept till förklaring öfver Båtolycks-
händelsen i Sjön Siljan de 30 sept. 1844.

Till Konungens höga Befallningshafvande uti Stora Kopparbergs Län.

Såsom förklaring öfver den af Johannes Holms Glas Bruks ägare mig Tillställda ansökning ingifvitt å Falu Lands Cansli den... under nr... angående den Timade högst Olyklige Händelsen, som Träffade mig den 30 de Sistlidne Oktober månad mäd den Last Båth som Tillhörde omförmälde Bruks Herrar. vilken händelse till drog sig Som följer Nemligen

Det (?) i Sjön Siljan förgångna tillhöriga Glasbruks Herrars fraktgods blef vid Leksands Norett pålastatt Tisdagen den 29 de oktober varpå jag Sedermera den 30 derpå följande Begaf mig i väg och kom mot afton Till så kallade vafver öhn å södra sidan stora Siljan vid vilken hö jag för stor skuld Nödgas Hamna och efter som glas bruks Herrarna alltid påskyndat att jag utan uppehåll skulle fortt fara mäd min segell Befattning utan anseende till tiden vare sig natt eller dag så efter några timmars vistande därpå stället så blev på Silljan stilla Lugnt och jag Begaf mig ifron före nämnde hamn ställe Running i afsikt att komma till västra landet mot Tällnäs då det upstod sig ganska Stor Storm ifrån nordan och jag blef aldeles mot min vilja Vräkt mot södra Landet öster ifrån den så kallade Trut Huden där det farligaste Landnings ställe fins i Hela Silljan medelst stora hell klippor och sten skär, på vilka hell klipor jag ... Enteligen fastnade och uppoffrade jag mäd den styrka jag då hade all krafter att komma lös men allt förgäfves, förty då gingo så stora vågor att de helt och hållet slogo öfver Båten och jag med mitt folk kunde näppeligen blifva mäd Lif frällste - därvid skjedde då

Entligen att vi komo på fasta Landet.

Sedan dagen därpå Eller den 31/10 var jag äfven qvar på samma ställe i afsikt att ifrån Båten till fasta Landet för skaffa det då Redan skadade frakt gods, men stormen fort for Lika häftigt så att jag Till och mäd icke var i stånd att komma ut till Båten och åter taga det Ringaste af nödiga klädesplagg till och mäd icke mitt eget och de minas Lifsuppehälle utan blefv ganska illa därifrån utställde hellst på detta ställe där icke heller någon By Eller folk vore att till gå, då jag således såg allt hopp för loratt mäd allt vad som fans i Båten och att ingen möjlighet för storms skulld var att Tillgå så måste jag mäd stor grämelse Då begifva mig till min hemort och till Bruksfaktoren Sutter (Lutter?) D.J.S. för att underrätta hela förhållandet.

Detta är då händelsen och får jag omnämna -vilket icke heller Glasbruks ombuden kunna motsäga- att jag många gånger hos dem anhållit om större segell för att kunna hafva bättre fartt och icke mot min vilja alldeles blifva vräkt Tvärt före....2dra Olyckan är den att jag äfven åtskilliga gonger anhollit om ett ankare ine hållande om minst 6-7 punds tyngd, men fick Ett Enligt....som vägde Endast 3 pund & 5 mark - vad Linjan till Nemnde ankare Beträffar var den ganska klen och endast 8 famnar Lång - hade jag vid denna olyckliga Stund haft om bord Ett ankare om 6 á 7 punds tyngd och En 20 famnars Linje Eller Säker kjätting då hade jag kunnat mäd Säkerhet kasta ankar . Eller om icke så om i Båten hade funitt Efter min Begäran Et större ordentligt segel så hade jag i sid vind kunatt fort koma i den hamn därifron jag for - vad för övrigt denna frakt Befattning beträffar så har jag aldrig i Contrakt med Glas bruks herrarna om Något ansvar Eller för bundit mig att åter ställa ved som på Ett sådant olyckligt sätt gått förloratt, och tror jag Säkert att Glasbruks herrarna alldrig kuna tillvita mig att jag allt sedan jag företog mig nämnde Segell Befattning Något förloratt utan allt Riktigt och ordentligt i detta kall mig uppfört - av vad jag således anfört får jag i största ödmjukhet inför Konungens höga Befallnings hafvande anholla att om möjligt är koma ifrån dena ögst olycka hendellses Betalnings härläggande. hellst då jag gjort allt vad Någon Mäniska kan göra. Skulle jag blifva ådömd att Betala dena skada så skulle jag för min flit och Trohet Emot glas bruks herrarna helt och hållet med min hustru små Barn koma att gå ifrån den Lilla Egendom och hem som jag Nu har och som Glas bruks ombudett Rätts man i ansökningen påstår

Sophia magdalena
den 28/11 1844
Dunder Mats Nilsson”
“N:48

Till innevarande års Mora Härads Ting, som börjar uti Tingshuset i Mora Strand den elfte (11) instundande Mars, varder Dunder Mats Nilsson i

Utänmyra härmed kallad och stämd, på begäran af Herr Bruks Inspektoren A Rothsman vid Johannesholm, som yrkat det Mats Nilsson måtte åläggas ersätta Fyrtio tunnor Salt, Jemtio åtta Skålpund Socker och Två dussin stolar, som Mats Nilsson mottagit för att frakta till Skålnäs men genom dess vårdslöshet förolyckats på Sjön Siljan nästl.Höst, Hvarjämte påstås det Mats Nilsson måtte åläggas godtgöra reparationskostnaden å Båten enligt vid HäradsRätten företeende räkning och ersätta rättegångskostnader. Öppen talan i Saken förbehålles av käranden.

Stämningen åtlydes vid laga påföljd.

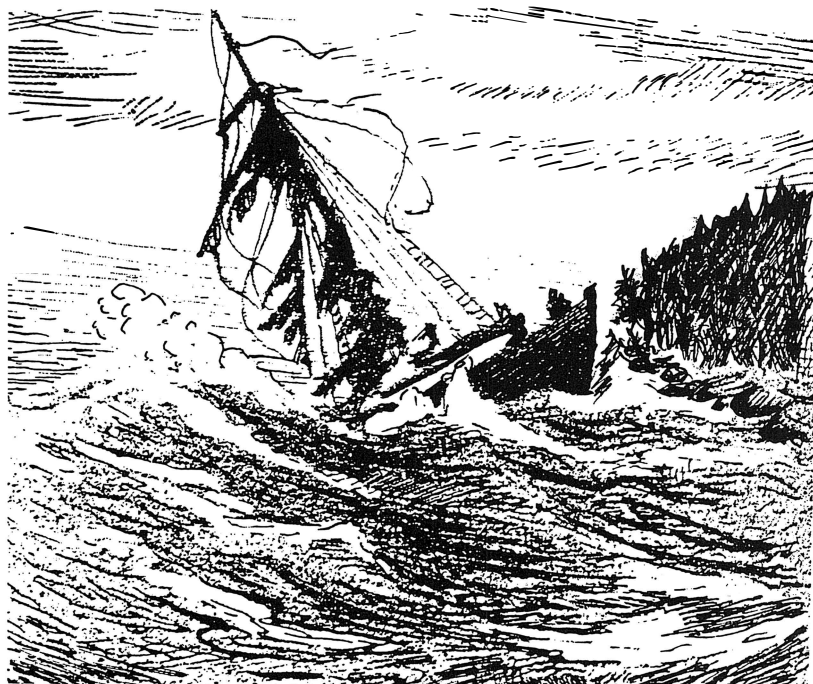
Mora den 22 Februari 1845.

På anmodan B.A.Lindh”

Johan Svensson

November 1958

(Publicerat med rättshavarens medgivande.)



Dramatiserad bild av skutans haveri vid Truts udde 1844

Tillägg:

“Skepparen” Dunder Mats Nilsson, ansvarig för skutan och dess last vid förlisningen på Siljan år 1834, var född 1796 i Utanmyra och gift 1819 med Bos Karin Andersdotter. Bos Karin uppnådde drygt 100 års ålder och vid hundraårsjubileet uppmärksammades detta med en notis med foto i tidningen Dalpilen. Enligt noteringar i kyrkböckerna var Bos Karin med till fåbodarna efter fyllda hundra år och “fick behålla sin kroppshälsa till lifvets slut” fram till ett halvår före sin död. Hon hade haft god hälsa men “förslöat minne” mot slutet.

Dunder Mats och Bos Karin fick sju barn i äktenskapet - 5 söner och två döttrar. Sonen Anders, f. 1826, gifte sig med Resar Margeta och de fick fyra barn, bl.a. Ingeborg f. 1857 (Dunder Imbor) som verkade som missionär i Kina (Sool-Öen 1985) och dottern Karin, gift med soldaten Daniel Öman. De blev föräldrar till Karl, Anders och Johan Öman.

Dunder Mats och Bos Karins dotter Karin f. 1823, gifte sig i Utanmyra med Bond Anders Persson. Av de övriga Dunder Mats ättlingar kan nämnas sonen Lars, f. 1833, som blev indelt soldat och tog namnet Dunder, samt sonen Olof f. 1837, som blev gift med Karin Andersdotter. Deras dotter Anna f. 1863, blev gift med Bos Olof Andersson f. 1861 och deras son Anders flyttade sedermera till Gesunda och bosatte sig vid Sandåsbäcken invid Siljan - Dunderull Anders.

För övrigt hade Dunder Mats en broder vid namn Lars f. 1781, gift 1819 med Kerstin Jöndotter, men han drunknade mellan Utanmyra och Vinäs år 1852.

Red.